

VERENIGING VRIENDEN VAN DE AMSTERDAMSE BINNENSTAD

Jaarverslag 2007

Inleiding

Het afgelopen verslagjaar is de vereniging actief geweest op een zeer breed scala van onderwerpen, van brugverlichting tot woonboten, van Van Houtenpanden tot de hoogbouwontwikkeling op de IJ-oevers, van verkeers- en parkeerproblemen tot de horecaproblematiek, van bouwvergunningen van dakkapellen tot hoogbouwtorens. We zijn zelfs dit jaar over de grens van de historische binnenstad gegaan, toen we ons mengden in de planvorming van een nieuw hotel in de Kinkerbuurt, waarvoor een hele rij prachtige negentiende-eeuwse gevels dreigde te verdwijnen. Steeds meer mensen weten onze vereniging te bereiken en veel tijd is besteed aan het geven van informatie aan mensen die ons emailden of belden. Vaak gaat het om mensen die geen lid zijn van onze vereniging, maar de vereniging kennelijk wel weten te vinden. Iedereen in de stad verwacht dat wij alle problemen tot de onze maken, maar dat is helaas niet mogelijk. We kunnen niet meer doen dan wij als een relatief kleine organisatie met een beperkte capaciteit aan vrijwilligers aankunnen. Wij beschikken immers niet over beroepslobbyisten zoals de Kamer van Koophandel. Dat betekent dat wij soms moeilijke keuzes moeten maken. De statutaire doelstelling van de vereniging helpt ons daar wel bij: de hoofdzaak is immers het behoud van de historische bebouwing en de structuur van de Amsterdamse binnenstad. Het is aan de leden ter beoordeling of het bestuur de juiste keuzes heeft gemaakt.

Onderwerpen

Een greep uit de vele onderwerpen, waarop de vereniging actief was, zoveel mogelijk chronologisch geordend:

- Op 2 mei 2007 is de vereniging in beroep gegaan bij de afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State tegen de beslissing van de provincie Noord Holland om het bestemmingsplan **Overhoeks** goed te keuren. De vereniging maakt bezwaar tegen de bouw van vijf woontorens van maximaal 115 meter hoog, recht achter het Centraal Station, die overal vanuit de binnenstad zichtbaar zullen zijn. De nieuwbouw betekent een Manhattan aan het IJ, ongeveer ter plaatse van het geografische midden van de stad, en daarmee het verlaten van de 'komvorm' van de opbouw van de stad. De vereniging heeft er veel publiciteit door gekregen. Ook de verbinding die de vereniging heeft gelegd met de Unesco-aanwijzing van de binnenstad heeft in de media veel aandacht gekregen. De hoogbouw betekent immers naar onze mening een aantasting van de visuele integriteit van de historische binnenstad en brengt de aanwijzing tot plaatsing op de Werelderfgoedlijst van de Unesco in gevaar. De hoorzitting bij de Raad van State vindt op 22 mei 2008 plaats, dus ruim een jaar na het beroep van de vereniging.
- De vereniging heeft de aanwijzingsprocedure van de binnenstad op de Werelderfgoedlijst van de **Unesco** kritisch gevolgd. Zij was vertegenwoordigd door de voorzitter en de secretaris op een discussiebijeenkomst over de aanwijzing in de burgemeesterswoning. In gesprekken met wethouder Herrema hebben wij onze steun gegeven aan de aanwijzingsprocedure, maar tevens op een beter **hoogbouwbeleid** aangedrongen. Dat begint nu vruchten af te werpen: de gemeente werkt momenteel aan een nieuw hoogbouwbeleid. We verwachten binnen enkele maanden een beleidsnota daarover – een belangrijk resultaat voor onze vereniging, ook al kennen we de inhoud nog niet. De Unesco-aanwijzing zelf verloopt uiterst moeizaam. Er is opnieuw een jaar vertraging – het voordeel daarvan is wel dat het nieuwe hoogbouwbeleid kan worden meegenomen in de aanwijzingsprocedure.

- De vereniging liet in augustus 2007 haar tanden zien door te dreigen met juridische stappen toen het stadsdeel bierbrouwer Heineken een zogenaamde ‘gedoogvergunning’ gaf voor het inwendig slopen van Rijksmonumenten in de **Amstelstraat**, vooruitlopend op de formele tervisielegging en bezwaarprocedure. Er werd door onze vereniging een ultimatum gesteld en het stadsdeel reageerde op de enige juiste wijze en legde nog voor het verstrijken van dat ultimatum een bouwstop op. In de daarop volgende gesprekken met Heineken werden een aantal toezeggingen gedaan waardoor er voor de vereniging geen aanleiding meer was een bezwaarschrift in te dienen. Overigens ging het ons hier vooral om het afgeven van de gedoogvergunning – een gang van zaken die ons inziens in een monumentenstad volstrekt onaanvaardbaar is. Immers, door te bouwen zonder monumentenvergunning en dus zonder bouwvergunning wordt de gangbare procedure op onwettige wijze doorbroken en worden burgers waaronder onze vereniging beroofd van hun wettelijke rechten om een zienswijze kenbaar te maken zodat deze kan worden meegewogen in de besluitvorming van het stadsdeel. We hebben duidelijk gemaakt hoe wij daarover denken.
De kwestie-Amstelstraat bracht tevens de uiterst merkwaardige houding van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM) aan het licht. De RACM vond de sloopplannen van Heineken geen enkel probleem – omdat de panden in de jaren zeventig (gedeeltelijk) waren herbouwd – maar liet wel alvast weten dat als de plannen werden uitgevoerd, bekeken zou worden of de panden van de Rijksmonumentenlijst moesten worden gehaald. Dat vormde de aanleiding voor een gesprek dat de voorzitter en de secretaris op 13 februari 2008 met de directeur van de RACM, de heer De Ruyter, hadden. In dat gesprek kwamen diverse onderwerpen ter sprake, waarbij de meningen recht tegenover elkaar stonden. Er werd afgesproken dat er vervolggesprekken zullen plaatsvinden waarbij ook het hoofd van BMA, mevrouw Agricola, zal worden uitgenodigd.
- Ook over de Van Houtenpanden is met de RACM gesproken. De vereniging stond recht tegenover de Rijksdienst in de rechtzaak over het bedreigde Rijksmonument **Rozenstraat 72**, waar ook een vertegenwoordiger van de Rijksdienst bij aanwezig was. De Rijksdienst weigert de sloop van het Rijksmonument te voorkomen met het argument dat hier ‘slechts’ gaat om een zogenaamd ‘Vanwege-monument’: het pand staat op de monumentenlijst vanwege de oude hergebruikte top en behoud van deze top op nieuwbouw zou daarom betekenen dat er geen monumentale waarden verloren gaan. De vereniging stelt daar tegenover dat de bescherming van Rijksmonumenten betrekking heeft op het gehele pand. Voorkomen moet worden dat monumentenzorg fragmentenzorg wordt. Bovendien hebben de Van Houtenmonumenten als jaren dertig-nieuwbouw monumentale waarde: ze vormen een belangrijk hoofdstuk in de hoofdstedelijke architectuurgeschiedenis. De panden laten zien hoe men voor de oorlog omging met het stadsgezicht – een benadering die na de oorlog werd nagevolgd door restaurerende instellingen als Stadsherstel en Diogenes. De Amstelstraat-panden zijn daarvan een voorbeeld!
De Rechtbank Amsterdam verklaarde op 27 november 2007 het beroep van de vereniging tegen de verleende sloopvergunning voor het Van Houtenmonument Rozenstraat 72 ongegrond. Dat betekent dat het Van Houtenmonument gesloopt mag worden, mits de topgevel behouden blijft. Woningbouwvereniging Eigen Haard kan met deze uitspraak het Rijksmonument slopen. De rechterlijke uitspraak toont aan wat de vereniging al vreesde: de Van Houtenmonumenten zijn vogelvrij. De vereniging heeft beroep aangetekend bij de Raad van State.
- De vereniging maakt zich eveneens zorgen over de zogenaamde ‘modernisering van de monumentenzorg’ die momenteel in voorbereiding is. We hebben onlangs gezien wat voor maatregelen we kunnen verwachten, namelijk een beperking van de mogelijkheden om nieuwe monumenten voor te dragen. Het Rijk wil artikel 3 van de **Monumentenwet** zodanig veranderen dat belanghebbenden geen aanvraag meer kunnen indienen voor plaatsing van

een object van vóór 1940 op de Rijksmonumentenlijst. Dit betekent tevens het einde van de voorbescherming: een instrument dat van groot belang is aantasting van monumentale waarden te voorkomen vóórdát een object op de Rijksmonumentenlijst is geplaatst. Het argument voor deze maatregel is dat het Rijk de vele aanvragen niet aan kan en prioriteit wil leggen bij de Wederopbouwmonumenten van ná 1945. De vereniging is bezorgd over deze ontwikkeling en heeft het onderwerp besproken in het Amsterdam Overleg met de andere monumentenorganisaties. Dit heeft op 19 maart 2008 geleid tot een gezamenlijke brief van de erfgoedorganisaties aan de Tweede Kamer.

- De Wederopbouwarchitectuur is ook in onze vereniging een belangrijk gespreksonderwerp, maar wellicht op een andere manier dan bij andere monumentenorganisaties. Het gaat daarbij in de binnenstad om cityvorming die de aanleiding was voor de oprichting van onze vereniging. Dat vormt een dilemma. Moeten we deze gebouwen alsnog accepteren en zelfs op de Monumentenlijst plaatsen, omdat ze inmiddels ouder zijn dan vijftig jaar en volgens architectuurhistorici van monumentale waarde zijn? Maar in onze kring leeft de angst dat wat ervoor in de plaats komt geen verbetering zal zijn. Een voorbeeld van zo'n dilemma is het **ABN/Amro bankgebouw** van Duintjer in de Vijzelstraat. Het kolossale gebouw staat na het vertrek van de bank naar de Zuidas leeg en is gekocht door woningbouwvereniging Het Oosten met het doel te herontwikkelen. Zoals bekend is de *Ban de Bank*-actie tegen de bouw van dit gebouw één van de aanleidingen geweest voor de oprichting van onze vereniging. Geurt Brinkgreve is uit protest tegen deze aanslag op de binnenstad uit de gemeenteraad gestapt. Inmiddels zijn we enkele decennia verder en vindt er in de stad een pittige discussie plaats over de vraag of het ABN/Amro gebouw al dan niet op de monumentenlijst thuishoort. Na enkele discussies in het bestuur en ook met de leden – onder andere op een borrel – heeft de vereniging op 6 november 2007 een brief geschreven aan het stadsdeelbestuur waarin zij om ‘goede stedenbouwkundige kaders’ vraagt voor de nieuwbouw. Zo mag de nieuwbouw niet de enveloppe van het huidige gebouw overschrijden en is zelfs enige volumeafname gewenst (door de verwijdering van de overbouwing van de Kerkstraat). Bovendien dient men in de materialisatie van de nieuwe gevels aan te sluiten bij de aanbevelingen van de Welstandsnota. Dat betekent dat het gebouw een minder horizontaal karakter dient te krijgen en moet worden geparcelleerd. Nieuwbouw dient dus te passen in het beschermd stadsgezicht. Of Het Oosten er werkelijk in slaagt het stadsbeeld te verbeteren – wat naar eigen zeggen wel de intentie is –, kunnen wij pas beoordelen na de tervisielegging van de bouwplannen en dat is nog niet gebeurd. Op 26 maart 2008 vond in de Amstelkerk een inspraakavond plaats over de concept-Nota van Uitgangspunten van het stadsdeel, waar de secretaris onze vereniging heeft vertegenwoordigd. In de beleidsnota van het stadsdeel worden een aantal karakteristieken van het bestaande gebouw genoemd die in de eventuele nieuwbouw moeten blijven bestaan, waaronder de horizontaliteit, hetgeen zowel in strijd is met de uitgangspunten van de Welstandsnota als met de door onze vereniging geschreven brief. Onder die omstandigheden zal er van een verbetering van het stadsgezicht geen sprake zijn. Kan de vereniging onder deze omstandigheden niet beter opteren voor de monumentenplaatsing van het gebouw?
- In dit verslagjaar kwam opnieuw het **Binnengasthuisterrein** aan de orde. In 2006 had de Raad van State de vereniging in het gelijk gesteld en was een deel van het bestemmingsplan vernietigd met het argument dat de hovenstructuur behouden en zelfs versterkt dient te worden (zie het jaarverslag van 2006). Op 6 maart 2008 besprak de deelraad in een commissievergadering een notitie van het stadsdeelbestuur waarin een afweging werd gemaakt tussen het behoud van de Rijksmonumenten en de hovenstructuur van het Binnengasthuisterrein tegenover het belang van de UvA een nieuwe faculteitsbibliotheek te bouwen. Die afweging viel – hoe verbazingwekkend – uit in het nadeel van de monumenten,

omdat de binnenstad groot belang heeft bij de bouw van de nieuwe bibliotheek, aldus het stadsdeelbestuur. De secretaris sprak in namens de vereniging. Merkwaardig aan de genoemde afweging is dat deze plaatsvond nog vóórdat de bouwplannen van de UvA zijn ingediend. Pas op dat moment kan er een afweging worden gemaakt. Dat is overigens een andere dat het stadsdeel maakt: het gaat dan om de vraag of de nieuwe kwaliteit van de faculteitsbibliotheek groter is dan de oude monumentale kwaliteit – alleen op die basis kan worden beoordeeld of het terecht is een sloopvergunning voor een Rijksmonument af te geven. Dat kan op dit moment nog helemaal niet beoordeeld worden. De VVAB komt op voor het behoud van de Rijksmonumenten en de hovenstructuur van de het Binnengasthuisterrein.

- Ook de herbouw van de **Haringpakkerstoren** heeft de aandacht van onze vereniging. Op 18 oktober 2007 spraken wij daarover met onze leden op de borrel. Er was veel ophef over het bericht dat Stadsherstel voor de bijgebouwen aan de voet van de toren een eigentijds ontwerp had laten maken van o.a. roeststaal. De verontwaardiging daarover was groot. De Welstandscommissie keurde het bouwplan echter af en droeg Stadsherstel op een meer historiserende benadering te kiezen! Op 19 maart 2008 hadden de voorzitter en de secretaris een gesprek met de nieuwe directeur van Stadsherstel, Onno Meerstadt . We kwamen precies op het goede moment, want op dezelfde dag werden de nieuwe ontwerpen aan de Welstandscommissie aangeboden. We mochten ze bekijken en hebben geconstateerd dat Stadsherstel het advies van de Welstandscommissie ter harte heeft genomen. Het is nu een compromis geworden, geen reconstructie van wat er stond, maar ook niet eigentijds. In de materialisatie streeft men er wel naar te laten zien dat het nieuwbouw is dus geen reconstructie. Op 20 maart vond een door het stadsdeel georganiseerde discussieavond over het erfgoed van de Amsterdamse binnenstad plaats, waar de herbouw van de Haringpakkerstoren het onderwerp was voor een welhaast ideologische discussie over de vraag of men gesloopte gebouwen in een historische binnenstad mag herbouwen. Ons inziens kwam de discussie wat te vroeg omdat de definitieve bouwplannen nog niet zijn ingediend. Zodra dat is gebeurd, kunnen de tekeningen door onze vereniging worden bestudeerd.

Project 1012

Een nieuw onderwerp waarop het bestuur op één van zijn laatste vergaderingen sprak was het Project 1012, het plan van de gemeente en het stadsdeel de kwaliteit van het oude stadshart te verbeteren. Dit onderwerp vraagt om een standpuntbepaling van onze vereniging. Het gaat immers om één van de grootste en meest ingrijpende transformatieprocessen in een deel van de binnenstad sinds de jaren zeventig. Ons inziens is een upgradering van het gebied zeker nodig – het plan kan gezien worden als het resultaat van onze voortdurende roep om het aanpakken van de problemen in dit gebied. We hebben het dan niet alleen over het Wallengebied maar ook over het Damrak – bepaald niet de entree die onze stad zich zou moeten wensen. Wij moeten daarbij niet vergeten dat de greep van de georganiseerde criminaliteit op de monumentale panden in de binnenstad een grote bedreiging is voor deze panden, hetgeen o.a. tot uiting komt in de jarenlange verwaarlozing en de vele illegale verbouwingen – bij voorkeur op momenten dat de ambtenaren van bouwtoezicht een vrije dag hebben. Dat het Wallengebied zelfs het meest belangrijkste monumentale gebied van de binnenstad is, bleek eind vorig jaar uit de Bouwhistorische Waarderingskaart die door BMA in opdracht van het stadsdeel is opgesteld. De vereniging kan bij dit belangrijke onderwerp dus niet aan de zijlijn staan. Het bestuur heeft een eerste standpunt bepaald, afgedrukt in Binnenstad, als richtsnoer voor de discussie op de ALV. Het project biedt volgens het bestuur belangrijke kansen tot rehabilitatie van het gebied, mits een kleinschalige benadering wordt gekozen in plaats van een grootschalige projectontwikkelaarsbenadering. Kortom, de benadering van organisaties als Stadsherstel en Stadsgoed waar in het verleden immers al goede ervaringen mee zijn opgedaan, overigens ook in het Wallengebied zelf.

Organisatie

Het afgelopen verslagjaar heeft het **bestuur** zeven keer vergaderd, afwisselend op de werkadressen van de bestuursleden Sebastiaan Levelt en Wolbert Vroom. Het bestuur bestond uit Els Agtsteribbe (voorzitter), Walther Schoonenberg (secretaris), Carmen Flagiello, Sebastiaan Levelt, Vincent van Rossem en Wolbert Vroom. Het penningmeesterschap was dit jaar onvervuld, ook al bleef Simon Blijleven op de achtergrond aanwezig als administrateur van onze vereniging. Ruut Spaargaren heeft als beoogde nieuwe penningmeester als kandidaatlid de vergaderingen bijgewoond, maar ziet af van het bestuurslidmaatschap vanwege een inhoudelijk verschil van inzicht over een aantal onderwerpen. Carmen Flagiello heeft te kennen gegeven het bestuur te willen verlaten vanwege haar nieuwe werkzaamheden als straatmanager van de Vijzelstraat/Vijzelgracht, maar zij blijft gelukkig betrokken bij de Excursiecommissie. Volgens het rooster zijn Sebastiaan Levelt en Walther Schoonenberg aftredend, maar zij zijn herkiesbaar. Het bestuur stelt voor Dick van der Kroon te benoemen als bestuurslid om de vacature van penningmeester te vervullen. We hebben Dick op de borrels leren kennen als een man met een groot hart voor Amsterdam. Hij is momenteel betrokken bij de Excursiecommissie. Als gepensioneerd accountant is hij bijzonder geschikt om penningmeester van onze vereniging te worden.

De vereniging was ook in deze verslagperiode in de persoon van haar secretaris vertegenwoordigd in het **Amsterdam-Overleg** van monumenten- en oudheidkundige verenigingen in het Aalsmeerder Veerhuis. De voorzittershamer van het Amsterdam-Overleg werd dit jaar overgedragen van de secretaris van de VVAB naar de voorzitter van het Genootschap Amstelodamum, Willem van Bennekom.

Ook dit verslagjaar was de maandelijkse **borrel** op de derde woensdag van de maand een ontmoetingsplaats voor onze leden, waar discussies plaatsvinden over actuele onderwerpen. De borrel werd verplaatst van de *Bekeerde Suster* op de Kloveniersburgwal naar *Kapitein Zeppos* in het Gebed zonder End. Er werden onderwerpen besproken als de historische pleinen (met een lezing van Hans Tulleners, op 20 juni), de herbouw van de Haringpakkerstoren (18 oktober) en de vraag hoe te bouwen in een beschermd stadsgezicht, naar aanleiding van de 'brievenbussenkwestie' (een discussie met Herman Pinkse op 21 november). Op 16 januari vond een nieuwjaarsborrel plaats, waarbij werd gediscussieerd over de vraag of het afsteken van vuurwerk door particulieren in de binnenstad verboden moet worden, naar aanleiding van de hevige brand die Herengracht 132 in de as legde. De borrel heeft het afgelopen jaar een onmisbare plaats verworven in onze vereniging, waar een toenemend aantal leden naar toe gaat om kennis te nemen wat er speelt en waar het bestuur kan peilen hoe onze leden over bepaalde onderwerpen denken, maar natuurlijk ook om elkaar weer eens te zien. Een nieuw verschijnsel is dat leden zelf vragen om ergens over te discussiëren en/of zelf een onderwerp ter sprake brengen.

Waakhond

In het bestuur zorgde Wolbert Vroom voor de inbreng van onderwerpen vanuit de Werkgroep Waakhond. De werkgroep bestond dit verslagjaar uit Herman Pinkse, Henk Oortwijn en Johan Sandburg. Het is opmerkelijk dat juist in de belangrijkste monumentenstad van Nederland het relatief grootste aantal bouwplannen wordt ingediend, zo'n 1.500. Het aantal zienswijzen en bezwaarschriften bedroeg in totaal 68. De documenten zijn na te lezen op onze website. De werkgroep heeft dringend behoefte aan versterking.

Excursiecommissie / Verjaardag van Amsterdam

Het ledental is in deze verslagperiode dankzij de website toegenomen van 2.385 naar 2.422. In de verslagperiode heeft de Excursiecommissie negen excursies georganiseerd met in totaal 260 deelnemers. De meest succesvolle rondleiding was die door gebouw De Bazel in de Vijzelstraat die vier maal werd gehouden met in totaal 69 deelnemers. Onze Excursiecommissie onder aanvoering

van Carmen Flagiello heeft veel werk gestoken in de voorbereiding van de verjaardag van Amsterdam op 27 oktober. Dit jaar organiseerde de vereniging samen met enkele andere monumenten- en oudheidkundige verenigingen een feestje in de Posthoornkerk. Ondanks het feit dat het gemeentebestuur niet vertegenwoordigd was – de wethouder was door ziekte verhinderd – kan de bijeenkomst bijzonder geslaagd genoemd worden. Er waren lezingen over het thema *Hergebruik van monumenten*, van architectuurhistoricus Jeroen Schilt en architect André van Stigt, die weliswaar vooral gingen over bedreigde gebouwen van moderne bouwkunst buiten de binnenstad, maar die desalniettemin toch erg interessant waren. Aan de sprekers werd een Amsterdam-vlag uitgereikt in de hoop dat daarmee een nieuwe traditie wordt ingeluid, namelijk het uithangen van de Amsterdam-vlag op 27 oktober.

Over de Werkgroep Waakhond, de Werkgroep Water en de Excursiecommissie volgen afzonderlijke verslagen.

Namens het bestuur,

Walther Schoonenberg
secretaris

Amsterdam, 4 april 2008